

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ

ПОЛІТОЛОГІЯ

**Навчальний посібник
для вищих навчальних закладів**

У двох частинах
Частина 1

За загальною редакцією
П. В. Цимбала

Харків 2009

УДК 32(075.8)

ББК 66.0я73

П 50

Авторський колектив:

- П. В. Цимбал**, канд. іст. наук, доц. – передмова, тема 1;
О. В. Тягло, д-р. філос. наук, проф. – витоки науки про політику;
А. О. Сошников, канд. філос. наук, доц. – теми 2, 3, 4;
М. В. Шаповаленко, канд. політ. наук, доц. – тема 5;
В. Б. Калиновський, канд. іст. наук, доц. – тема 6

Рецензенти:

- Л. А. Шаповал** – канд. філос. наук, доцент
(Харківський національний університет внутрішніх справ);
В. Л. Пасісниченко – канд. філос. наук, доцент
(Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна)

Затверджено Вченою радою
Харківського національного університету внутрішніх справ,
протокол № 7 від 03.10.2008

Політологія : навч. посіб. для вищ. навч. закладів : у 2 ч.
С 4 П 50 Ч 1. / [О. В. Тягло, А. О. Сошников, М. В. Шаповаленко
та ін.] ; за заг. ред. П. В. Цимбала ; МВС України, Харк.
нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2009. – 136 с.
ISBN 966-610-148-3

Навчальний посібник створено на кафедрі філософії і політології ХНУВС відповідно до Держстандарту з навчальної дисципліни «Політологія» для вищих навчальних закладів України. Навчальний матеріал викладено з урахуванням досягнень сучасної політологічної думки та профілю навчального закладу.

Посібник розрахований на курсантів, студентів, слухачів університету.

УДК 32(075.8)

ББК 66.0я73

© Цимбал П. В., Тягло О. В., Сошников А. О.,
ISBN 966-610-148-3 Шаповаленко М. В., Калиновський В. Б., 2009
© Харківський національний університет внутрішніх справ, 2009

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ВИТОКИ НАУКИ ПРО ПОЛІТИКУ	8
1. ДАВНІ ВИТОКИ НАУКИ ПРО ПОЛІТИКУ	8
2. ФОРМУВАННЯ ПІДВАЛИН АНТИЧНОЇ ДЕМОКРАТІЇ	9
3. РОЗРОБКА ПЛАТОНОМ МОДЕЛІ «СПРАВЕДЛИВОЇ» ДЕРЖАВИ.....	13
4. АРИСТОТЕЛЬ ПРО СПРАВЕДЛИВІ ТА НЕСПРАВЕДЛИВІ ДЕРЖАВНІ УСТРОЇ	19
5. СУЧАСНЕ ЗНАЧЕННЯ АНТИЧНОЇ СПАДЩИНИ: КОРОТКИЙ ПІДСУМОК	24
ТЕМА 1. ПОЛІТОЛОГІЯ: ПРЕДМЕТ, МЕТОД І СТРУКТУРА.....	26
1.1. ПРЕДМЕТ ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ПОЛІТИКИ.....	26
1.2. ТЕОРІЯ ПОЛІТИКИ, ЇЇ СОЦІАЛЬНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ.....	32
ТЕМА 2. ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ	40
2.1. ПОЛІТИКА ТА ПОЛІТИЧНЕ ВЧЕННЯ У СТАРОДАВНЬОМУ СВІТІ	40
2.2. ПОЛІТИКО-РЕЛІГІЙНІ КОНЦЕПЦІЇ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ В ДОБУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ	53
2.3. ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ НОВОГО ЧАСУ ТА СУЧАСНІСТЬ... 56	
ТЕМА 3. ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ.....	64
3.1. ПОЛІТИЧНА ДУМКА ДОБИ КИЇВСЬКОЇ РУСИ ТА УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО	64
3.2. РОМАНТИЧНЕ ПРОСВІТНИЦТВО ЯК «ТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЮДИНИ».....	71
3.3. ШЛЯХИ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ.....	84
ТЕМА 4. ПОЛІТИЧНА ІДЕОЛОГІЯ.....	94
4.1. ЗМІСТ ОСНОВНИХ ІДЕОЛОГІЙ.....	94
4.2. КОНСЕРВАТИЗМ	95
4.3. ЛІБЕРАЛЬНО-ГУМАНІСТИЧНА ІДЕОЛОГІЯ	98
4.4. СОЦІАЛІСТИЧНО-КОМУНІСТИЧНА ІДЕОЛОГІЯ.....	104
ТЕМА 5. ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА	115
5.1. ПОНЯТТЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ, ЇЇ ФУНКЦІЇ ТА СТРУКТУРА	115
5.2. ТИПИ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ	122
5.3. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	124
ТЕМА 6. ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС	128
6.1. ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ГОЛОВНА СИЛА СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ	128
6.2. ПІДГОТОВКА І ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ	132

ПЕРЕДМОВА

Однією з характерних тенденцій сучасності є зростання інтересу до політичного життя, пізнання його закономірностей, норм політичної культури. І це не дивно, тому що ряд країн перебувають у стадії формування своїх політичних систем, розбудови правових держав та громадянського суспільства, а інші вступають у стадію інформаційного суспільства чи уже є на етапі суспільства знань. Але, незважаючи на стан і рівень розвитку, знання механізмів прийняття політичних рішень і управління, усвідомлення складності динамічних процесів, що розгортаються у суспільно-політичній сфері, культура політичної поведінки потрібні кожній людині, яка прагне ефективно працювати і бути здатною вести діалог і взаємодіяти з різноманітними групами, партіями, суспільними організаціями, державою та її структурами. У зв'язку з цим навчальні заклади приділяють значну увагу такій міждисциплінарній і одночасно системній науці, як політологія. В загальноприйнятому значенні політологія – це наука про політику та її взаємовідносини і взаємозв'язки з людиною та суспільством. Додамо, що політичні знання є важливою частиною загальної культури людства.

Курсанти стаціонарної форми навчання та слухачі заочної форми навчання мають оволодіти теорією політики, засвоїти головні закономірності розвитку суспільно-політичної сфери, міжнародних відносин та навчитися проводити політологічний аналіз явищ і процесів. Підкреслимо, що принцип єдності теорії і практики є одним із найважливіших у процесі формування громадянської позиції правоохоронців.

Для юристів, аналітиків високої кваліфікації необхідною умовою є опанування демократичною політичною освітою, підґрунтям якої є такі цінності, як дотримання прав людини, повага до закону, поважання свободи вибору політичного устрою, ідей і переконань, терпимість до інших поглядів і т. ін. Важливими є усвідомлення процесу переходу суспільства від однієї політичної системи до іншої та розуміння проблем, пов'язаних із формуванням правової держави і розбудовою громадянського суспільства.

Одним із завдань політології є формування особистості, громадянина як активного учасника процесу відродження української держави, громадянського суспільства та утвердження демократії і прав людини.

Автори навчального посібника керувалися вимогами Міністерства освіти і науки України щодо обов'язкового мінімуму засвоєних знань з навчальної дисципліни «Політологія», які, в свою чергу, відповідають рекомендаціям з політичної науки ЮНЕСКО для обов'язкового вивчення у вищих навчальних закладах (1948 р.).

Таким чином, навчаючись за модульно-рейтинговою системою, курсанти і слухачі мають засвоїти основоположні проблеми політології, зокрема:

- предмет і метод політичної науки;
- головні напрямки світової та української політологічної думки;
 - світові політико-ідеологічні доктрини;
 - взаємовідносини людини, суспільства і політики;
 - політична влада та її сутність;
 - політичне управління і рішення;
 - держава у політичній системі суспільства;
 - політичні режими та їх типологія;
 - політичні партії та громадські об'єднання;
 - політична еліта і політичне лідерство;
 - етнонаціональна політика;
 - політична культура і політична свідомість;
 - сучасний світ і тенденції міжнародних відносин;
 - зовнішня політика України;
 - проблеми національної безпеки: теорія і практичне здійснення;
- демократія і права людини та ін.

Засвоєння вищеозначених тем з курсу політології сприятиме підготовці висококваліфікованих працівників правоохоронних органів, що безпосередньо відповідає вимогам Болонського процесу та засадам Конституції України. Зокрема, в Конституції нашої держави (ст. 15) зазначається, що «Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. Жодна ідеологія не може визнаватися державною як обов'язкова». Тож завдання політології полягає в тому, щоб дати курсантам поглиблене наукове розуміння суспільно-політичного життя сучасного світу, процесів демократизації та прав людини.

Якщо звернутися до програми, то вона передбачає підготовку фахівців, які були б здатні здійснювати науковий аналіз тенденцій, закономірностей розвитку сучасних суспільств та міжнародних відносин і на високому інтелектуальному рівні змогли б протидіяти організованій злочинності, що перетворюється на одну із реальних загроз національній безпеці. Одночасно спостерігається зростання головних груп міжнародних злочинів: проти миру, стабільності міжнародних відносин, національного економічного і соціально-політичного розвитку, посягання на права людини тощо. Швидкими темпами відбувається підпільна інтеграція організованої злочинності, яка стає транснаціональною і перетворюється на одну із загроз основам сучасної цивілізації. Тому перед працівниками правоохоронних органів стоять складні завдання щодо вивчення і здійснення політики боротьби зі злочинністю, забезпечення умов для стабільного розвитку та дотримання законності й правопорядку у суспільстві.

Запропонований навчальний посібник з політології допоможе слухачам очної і заочної форм навчання посилити самостійне вивчення найбільш складних тем з політології і підготуватися до практичних занять за кредитно-модульною системою. У посібнику визначається актуальність проблеми, зв'язок з політикою протидії організованій злочинності та підкреслюється її практичне значення для діяльності правоохоронців. Контрольні запитання націлюють слухачів на самостійний пошук відповідей та навчають методики проведення політологічного аналізу. Навчальний матеріал до кожної теми дозволяє пізнати їх теоретичні підвалини та може бути використаним під час практичних занять і дискусій. Підкреслимо, що до посібника додаються «Тести з політо-

логії» в комп'ютерному варіанті, розроблені авторами. Вони містять тестові завдання з кожної із тем, що дозволяє перевірити рівень та ефективність засвоєних знань.

Отже, навчальний посібник з політології створений з урахуванням переходу на модульно-рейтинговий метод навчання та передбачає активізацію самостійного пошуку слухачами й усвідомлення ними нерозривного зв'язку теоретичних знань, практичного здійснення політики, яке може бути раціональним, а часто і нераціональним (хаотичним), та діяльності правоохоронних органів у реалізації правоохоронної політики держави, забезпечення прав і свобод людини, зокрема під час виборчого процесу. Застосування цього підходу дає гарні результати: ефективно закріплює знання з політології; формує теоретико-пізнавальні та прогностичні навички, раціонально-гуманістичну мотивацію діяльності; активно впливає на формування демократичного правового світогляду майбутніх правоохоронців та сприяє зростанню їх соціально-політичної компетенції.

До запропонованої першої частини навчального посібника з політології включені теми, які містяться у першому і другому навчальних модулях.

Навчальне видання

Авторський колектив:

Цимбал Петро Володимирович
Тягло Олександр Володимирович
Сошников Андрій Олександрович та ін.

ПОЛІТОЛОГІЯ

Навчальний посібник
для вищих навчальних закладів

У двох частинах
Частина 1

Літературний редактор *Г. Я. Ступницька*
Комп'ютерне верстання *С. В. Гончарук*

Формат 60x84/16. Ум.-друк. арк. 7,93. Тираж 320 пр. Зам. № 6/60.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. 50-річчя СРСР, 27, м. Харків, 61080
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.